

Politikai
röpiratok,

60.

60
457

SZÉKFOGLALÓ BESZÉD,

MELYET

A PÁPAI HELV. HITVALLÁSU FŐTANODA

NAGY-TEREMÉBEN

AZ MDCCCLXIV-İK ÉVI OCTOBER XIX-İK NAPJÁN

ELMONDOTT

KÖRÖSI SÁNDOR,

JOGTANÁR és ÜGYVÉD.

3.

PÁPÁN, 1864.

A REFORM. FŐTANODA BETŰVEL

61673200T64941

STERNFOTÓALÓ-BESZÁM.

NYELV

A FAPAI HÉLY. INTÉLMÁSSÓFOTÁZODA

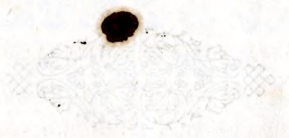
TÁGY-TEREMÉREN

AN MDCCCLXIV-İK ÉVI ÖTÖRER KIZAK NAPJAN

ELMINDOTT

Dr. BALLAGI GÉZA.

JOGTANÁR & ÜGYVÉD.

1864. évi

A BEFORM. FOTÁZODA BETITEL

Főtiszteletű, s tekintetes egyházkerületi kormánytanács !

Nemes tanuló ifjuság !

Mélyen tiszteletű közönség !

A dunántúli helvéthitvallású főtisztelendő egyházkerület engem igen megtisztelő bizalmának engedek, midőn e főtanodában az egyik jogtanári széket elfoglalom.

Ámde megvallom, elfogultan és aggálylyal lépek ide; *elfogultan* azért, mert oly bizalommal látom magam megajándékozva, melyet csak nagy érdemekkel bíró egyéniségek szoktak megnyerni, ily érdemeket pedig magamban hasztalan keresek; *aggálylyal* pedig azért lépek ide, mert nem tudom, ha vajjon képes leszek-e e tisztelő bizalomnak tettekkel megfelelni?

Ha meggondolom tisztem fontosságát; ha fontolóra veszem, hogy a jogtanári széket oly főiskolában foglalom el, mely hazánk és egyházunk tudományossága fejlesztésére századok óta fenáll; ha figyelembe veszem azt, hogy e főiskolában a tanári székeket mindig jeles — sokszor országosan kitünő — férfiak foglalák el; ha tekintetbe veszem, hogy jelenleg is e főiskola tanári székei minden tekintetben jeles és kitünő férfiakkal vannak betöltve: némi aggály veszkörül: ha vajjon fontos tisztemnek megfelellehetek-e?

De ha meggondolom, hogy sokszor szorgalom és jóakarát pótolja a csillogó tehetséget; ha tekintetbe veszem,

„Törvénykönyvünk és törvényeinkről.“

Valamint egyes embereknek : úgy egész nemzeteknek is vannak jó barátaik, elleneik, irigyeik, versenytársaik, dicsérőik, és gyalázóik.

Ha nemzetünk történelme évkönyveit lapozgatjuk : azon meggyőződésre kell jönnünk : hogy nemzetünknek mindig több roszakarója, mint jó barátja vala.

A legújabb időben is, midőn egy társadalmi nagy változáson mentünk keresztül : inkább ellenekben, mint jó barátokban bővölködtünk.

Megtámadtatott nyelvünk, öltözetünk; ócsároltattak szokásaink, tudományos állásunk és műveltségünk.

De a gúny és elménczkedés nyilainak semmi sem vala annyira kitéve, mint törvénykönyvünk — a mi agg Corpus Jurisunk.

E könyvről, melybe dicső eldödcinknek évezredes tapasztalásai vannak lerakva, azt mondák, hogy abban semmi rendszer nincs, és hogy ennek minden lapja a legborzasztóbb barbárságok, tüzesvas, kerék, karó, nyárs és több efféle gyilkos eszköztől hemzseg.

E könyvről, melyben alkotmányunk és szabadságunk alaptörvényei vannak megírva, és a melynek némely cikkéért dicső őseink drága vére patakokl a folyt, míg kivívatott, azt mondák : hogy az az anarhia tönekege.

Elmondák, hogy nekünk Codexünk — rendszeresen összeállított törvénykönyvünk tulajdonkép nincsen is.

Ha valamely törvénykönyvnek külalakját, összeállítását, vagy tartalma beosztását tekintjük : akkor igaz, hogy nekünk törvénykönyvünk nincs.

Ha azt nézzük : szakaszokra, fejezetekre és §§-okra van-e beosztva törvénykönyvünk, s e §§-ok egymásután folyó számmal vannak-e jelölve : akkor bizonyos, hogy törvénykönyvünk nincs.

De ha azt vizsgáljuk : van-e oly törvénykönyvünk, mely az állam s ennek fejének az egyes polgárokhoz viszonyait szabályozta, és ismét az egyes polgároknak az államhoz és egymás iránti jogait és kötelességeit meghatározta : akkor igen is volt és van törvénykönyvünk.

Ha az lenne kérdés : vannak-e oly törvényeink, melyek némely feketevérű szobatudós elvont elveinek megfelelnek : akkor nincs törvénykönyvünk.

De ha az a kérdés : vannak-e olyan törvényeink, melyek őseink jogfogalmainak, hazánk lakói életneme- és szokásainak megfeleltek : akkor van törvénykönyvünk !

Montesquieu „a törvények szelleméről“ írott czimű művében azt mondá : *„hogya a törvények a fennálló vagy felállítandó kormány természetével és elvével viszonyban álljanak; az ország természeti állapotához hideg, hűvös, vagy mérsékelt éghajlatához, a föld minőségéhez, nagyságához, a népek életneméhez szabassanak; a szabadság azon fokára, melyet az alkotmány elviselhet, a lakosok vallására, hajlamaikra, gazdagságukra, számukra, kereskedelmükre, erkölceikre, modoraikra vonatkozzanak; a törvényhozó tárgyával s a dolgok rendével, melyekre hozatvák, egyezzen.“*

Ha az a kérdés : van-e ily törvénykönyvünk, mely e kellékeknek megfelelne : akkor igen is azt feleljük — van !

„No tribe, how rude so ever, lives by the-daily and hourly rule of a chief: it has certain usages to guide mens conduct as well as the usage of implicitly obeying the chief.“

— Egy vadcsoport, egy tribus sem élhet főnöke órai és napi parancsa alatt: vannak bizonyos szokások, melyek az ember magaviseletét vezénylik, mint azon szokás, hogy főnökének vakon engedelmeskedjék — mondja lord Brougham: „the british Constitution” czimű műve 302-dik lapján.

Ha egy vadcsoport nem lehet törvények nélkül — már azok álljanak szokásokból vagy írott szabályokból, — hogy lehetett volna egy oly nemzet, mint a magyar, mely e földre települése után a keresztyén vallást csakhamar elfogadván, ennek hitelvei és szabályai szerint Isten kegyelméből, kardja segélyével, fejedelme és maga által hozott törvények védelme alatt több mint nyolcz századot töltött már el?

Volt igen is eldödeinknek és van nekünk utódainak törvénykönyvünk: csakhogy ez Minervaként nem készen ugrott ki valamely tudós agyából, hanem nemzeti életünkkel együtt növekedett vastag kötetté.

Voltak és vannak törvényeink; csakhogy e törvények Montesquieu-ként a fennállott kormány természetével és elveivel viszonyban állottak, az ország természeti állapotához, éghajlatához s a nép életneméhez szabattak.

Nem csak a kegyelet, melylyel mint őseinktől ránk maradt ereklyéhez viseltetünk, teszi e könyvet előttünk becsessé: hanem azon gazdag jogtudomány, mely abban foglaltatik, és a melyet századok élettapasztalata gyűjtött össze.

A jogtörténelmi iskola elvei megalapítója — a hírneves jogtudós Savigny — kérdésül állítá fel: vajjon nem az teszie-e a római jogtudósok nagyságát, hogy az ő tudományuk a tapasztalástól s az élet közvetlen szemléletétől soha külön nem vált? Nem azon természetes politikai értelem tevé-e Róma nagyságát, melynélfogva a világ szinpadáról

letűnt e dicső nép mindenkor úgy tudta ujítani alkotmánya alakját, miszerint az új törvények s intézvények csak a korábbiak fejleményei voltak.

Ha törvénytárunk beltartalmát vizsgáljuk : nem tűnik-e szemünkbe, hogy őseink is a rómaiak példájára akép alakították át időnként törvényeiket, hogy az új törvények fejleményei voltak?

Igen, törvényeink azon kor bélyegét hordják homlokukon, melyben születtek s folytonos lépésben fejlődtek a nemzet történetével s közéletével, még pedig oly sajátos nemzeti irányban, hogy azok mindenik czikkében őseink jelleme, gondolkozásmódja és szokásai tükröződnek vissza.

Midőn csaknem összes Európa a római jogot törvényei alapjául fogadá el : hazánkban az meg nem honosulhatott; mert őseink meg voltak arról győződve, hogy „sem a görögöket latin, sem a latinokat görög szokások szerint nem lehet kormányozni.“

Mint alkotmányos ország lakosai, szabadságuk védelméül a hatalmat korlátoló törvényekkel bátyázák magukat körül; mint polgárok, mint a társadalom tagjai, a kor szokás- és jogfogalmaival megegyező törvényekkel szabályozák a magánviszonyokat.

Jelen értekezésem körén kívül esik nemzeti jogfejlődésünket rendszeresen előadni; de hogy törvényeink mindenkor voltak, és ezek megfelelték az idő szükségseinek; hogy e törvényeken a nyugalmas megfontolás és következetesség szelleme nagyobb mérvben felismerhető, mint sok újabb törvényhozás művén : arról meggyőződhetünk, ha némely időszakban alkotott köz- és magánjogi törvényeinket figyelmes vizsgálat alá vesszük.

Vessünk csak egy pillantást I-ső Ferdinánd királyunk alatt hozott némely törvényekre, azonnal látni fogjuk, hogy

a nemzet még akkor is birt elég bölcsességgel állami szabadságát törvényekkel biztosítani, midőn jobbjai Mohács hősvértől pirosult gyáztérein elhullottak, Szapolyai János és Báthori István pedig a belpártviszály romboló tüzszikráit éleszték. —

Midőn e viharos időszakban nemzetünk királyválasztási jogát gyakorolta: megválasztott királyunk, ausztriai Ferdinánd a nemzet kívánatához képest megesküdtött, hogy az ország minden rendű lakosait mentességeikben, szabadságaikban, jogaikban, kiváltságaikban, szabadalmaikban, ősi jó és helyes szokásaikban megtartandja; András király törvényeiben kijelentett elvek szerint fog uralkodni, kinek-kinek igazságot szolgáltat, az ország határait, mi csak az országhoz akármi jog és czim alatt tartozik, el nem idegeníti, s meg nem csorbítja, hanem tehetsége szerint öregbíti, kiterjesztendi, s mindazokat teendi, miket a karok s egész Magyarország közjavára, becsületére s növekedésére nézve igazságosan tehetni képes leend (lásd az 1527-dik országos végzemények előtti esküszavait, melyet Ferdinánd koronázásakor Székes-Fehérvárott letett).

Hogy e királyunk esküjét megtartotta; hogy a nemzet alatta több oly törvényeket hozott, melyekkel a nemzeti független szabadság, önkormányzat, és a törvényhozásbani részvétjogát biztosítá: világos e következő törvénycikkekből:

Az 1545: 33. törvénycikkben kimondatott: hogy a király vagy helytartója által kiadott oly levelek- s parancsoknak, melyek az országos közalkotmányynal ellenkeznek: a kapitányok, fő- vagy alispánok ne engedelmeskedjenek. — Az eredeti szöveg szerint: „quod Capitanei, nec non Comites, vel vice-comites non observant literas Reginae Majestatis, et domini locumtenentis, si quas in reddendis et remittendis bonis a Majestate Regia Constitutio pub-

licae Novizoliensi. et aliis Constitutionibus postea factis, et etiam praesenti derogantes impetraverint.“

Az 1552: 13. törvényczikk szerint a fejedelem az országgyűléssel — mint a nemzet képviselőjével együtt intézkedett a *hadsereg* alakítása, alkalmazása, tartása és díjazása iránt. —

Az 1536: 1. és az 1537: 48. törvényczikkek szerint törvényileg kimondatott, hogy a király az ország és ahozkapcsolt részek tudta és megegyezése nélkül hadat ne kezdjen, se békét ne kössön, hanem mindenekre, sőt a fegyverszünetre nézve is a magyar tanácsosok meghallgatása után intézkedjék. —

I-ső Ferdinánd királyunk az 1547-iki 2-ik törvényczikk szerint bejelentvén az országgyűlésnek, minő feltételek alatt kötött békét a török császárral, annak 4-ik §-át a rendek helyben nem hagyván, megváltoztatását kívánták. E 4-dik §. a szűkevények kölcsönös be nem fogadásáról szól, s ez elvet a rendek a keresztyén vallás hitelveivel össze nem egyeztethetőnek tartották. — Az 1545-dik évi törvényczikkekre adott feleletében Ferdinánd az országgyűlésnek a hozott törvényekért köszönetet mondott: „Pro quibus Sua Majestas sacra non nisi ingentes fidelibus suis subditis habet gratias.“ —

Az 1545: 54, 1542: 45, 1546: 26, 28, 42. törvényczikkek szerint az országgyűlés a hadsereg iránt intézkedett, várakat lerontatni rendelt, és harminczadokat eltöröltetett.

Az 1545: 42. törvényczikk szerint a királyi jövedelmeket a határszélek erősítésére fordíttatni rendelte, s azokat az országból kivitetni megtiltotta.

Az 1542: 26. törvényczikk szerint a királyi adományozásokat s átírásuk minőségét vizsgálat alá vétette.

Az 1542: 44, és az 1545: 47. törvényczikkek sze-

rint az arany-, ezüstpénzek értékét szabályozta az országgyűlés; a hűtlenséget számüzéssel és jószágkobjzással büntetni rendelte: de javulás esetére meg is kegyelmezett.

E törvényhozási viszony mindenkor szoros kapcsolattal fűzte a magyar nemzetet királyához: és valamint a nemzet királyának néha ártatlan kedvezményekkel tetszeni vágyott: úgy a magyar király is e kedvezményeket viszonzni óhajtott. — Ekép magyarázható meg például, hogy Albert királyunk rendelkezése 20-dik czime szerint arra kötelezte magát, hogy leányait a magyar nemzet egyetértésével és helybenhagyása után adandja férjhez: így lesz érthető, miért engedte meg I-ső Ferdinánd az 1548: 55-ik törvény-cikkben: hogy a magyar nemesség a maga szükségére akármit harminczad és vámfizetés nélkül a szomszéd osztrák-tartományokba bevithessen és kihozathasson.

Figyelmet érdemel az 1553: 24. törvénycikk, melyben a király országgyűlés elé terjeszté, hogy: miután több tévtanokat terjesztő könyvek jelennek meg nyomtatásban, azok megakadályozására az országgyűlés tegyen intézkedéseket. Mely előterjesztésre az országgyűlés azt határozá, hogy miután oly könyvek létezése tudomására nincsen: czúttal nem intézkedhetik. (*Status et Ordines super ea re, pro parte ipsorum nihil statuere potuerunt; cum in eorum bonis, nusquam id fieri sibi constare affirmant.*)

E törvénycikkből kitünik, hogy sajtótörvényeket hozni az országgyűlés jogai közé tartozott.

Az 1559: 38. törvénycikkből pedig az bizonyul be, miszerint a hűtlenség és felségsértés büntényét elkövetőket az országgyűlés ítélte el.

Az 1559: 38. törvénycikk szerint pedig az országgyűlés a köztörvényszékre négy — a király által fizetendő — birót nevezett.

E törvénycikkekből világos, hogy eldödeink a köz-

jog terén mindig tudtak a korhoz szükségelt bölcs törvényeket hozni, és hogy a törvényhozói jog a magyar királyt a nemzetet képviselő országgyűléssel közösen illette.

E jogot eldöcink akkor sem adák fel, midőn I-ső Leopold királyunk alatt 1687-ben a felséges osztrák uralkodóház örökösödési jogát törvényileg elismerék, mely örökösödési törvény szerint magyar királyul a férfiág elsőszülötte tekintetett.

Az 1547 : 5, 1687 : 26. törvénycikkekből az derül ki, hogy az örökséget követelő I-ső József koronázásakor az 1-ső Ferdinánd királyunk által tett esküt szinte letette; valamint III-ik Károly is, az 1723 : 2, 1741 : 2. törvénycikke szerint, erre esküdött.

Sőt midőn az 1723-dik évben az örökösödés a nőiágra is kiterjesztetett: a fennálló jogok és törvények semmi változást nem szenvedtek, mint ezt az 1723 : 2, 1741 : 2. törvénycikke igazolják.

A felidézett törvényekkel bebizonyítottam, hogy hazánk országgyűlése mindig képes volt oly törvényeket hozni, melylyel Magyarország jogát megvédte, és a mely a fennforgott szükségét kielégítette. Csak e néhány felolvasott törvénycikkekből eléggé nyilvánvaló, hogy az a mi agg Corpus Jurisunk sokkal becsesebb valami, mint sokan gondolják; és ha a törvények évszámát tekintjük, s a történelemmel összevetjük: azon meggyőződésre jutunk, hogy alig van Európában nemzet, mely azon évekből ennyi józan állambölcsességet magában rejtő törvényt tudna felmutatni.

E törvényekből még az is világos, hogy nemzetünk a törvényhozói jogot mind az Árpád-, mind a vegyes-, mind a felséges osztrákházbóli fejedelmeivel együtt gyakorolta; hogy valamint jogait féltékenyen őrizte: úgy királyához mindig hű tudott maradni.

Ámde midőn ezt megmutattam: egyszersmind azt is bebizonyítottam, hogy legalább is téves állítás az, mintha az 1848-diki törvényhozásunk oly jogokat szerzett volna az országnak, melylyel az sohasem birt.

A főntebb elsorolt törvényczikkekből láttuk, hogy hazánk képviselőtestülete, az országgyűlés, fejedelmével együtt gyakorolta a törvényhozói jogot a had-, pénz-, igazság- és az ország belügyeiben.

Az 1848-iki törvényhozás, öseink példájára csak a kor eszméinek hódolt és követelményeinek engedett, midőn alkotmányi alapjogainknak új alakot adott. — Csupán az alak változott, de a lényeg ugyanaz maradt.

Az újabb időben kifejlett eszmék valamint Európa egyéb államaibann: úgy hazánkan is jobban megingatták a régi elavult intézmények alapját, semhogy annak megújítását tovább halasztani lehetett volna.

A britt-alkotmány szerkezetéről azt mondja lord Brougham: hogy az hasonlít egy loborhoz (pyramis), a melynek széles *alapja* — tartván az egészet — a nép által képeztetik; *középrésze* a rang, birtok, ész és egyéb tulajdonok aristocrátiájából áll; csúcsán pedig a korona nyugszik.

És vajjon nem igaz-e ez a magyar-alkotmány szerkezetéről is? — A magyar-alkotmány loborában az alap a nemesség volt; *középrészt* az aristocratia képezte; csúcsán a korona volt elhelyezve.

Az 1848-iki törvényhozás a nép milliói vállára helyezvén az alkotmány épületét, csak az *alapot* szélesbítette, hogy a középrész le ne rogyjon; a *csúcson* levő korona pedig rendületlenül álljon a magasban, s ragyogólag tündökljék a népek egyetemes társulatában.

Valamint a *közjog* terén a kornak megfelelő törvényeket alkottak eldődeink, s hazánk jogait megvédték:

úgy a *magánjog* terén is a vagyonbátorságot, a tulajdonijog szentségét, az elvállalt kötelezettségek teljesítését időnként hozott magánjogi törvényekkel biztosították.

Jogtörténelmünk feladata kimutatni: melyik királyunk alatt miféle magánjogi törvények hozattak, s a jogélet mi-kép fejlődött nálunk mai állásponjtjára.

Elég nekem e helyen csak annyit mondanom: üsse fel bárki törvénykönyvünket, talál ott mindazon magánjogi viszonyokra írott törvényeket, melyek azon időben a magánélet terén kifejlődtek. — A mely tárgyakra pedig írott törvényeink nem voltak: ott a százados gyakorlat által szentesített szokás és felsőbb törvényszékeink döntvényei a közszükséget helyesen pótolták. A szokásos jog pedig — mondja Savigny — mint a nemzet szükségeinek valódi kifejezése többet ér, mint a törvénykönyvek, melyek a jog élőforrásai nem lehetnek.

Az európai codificatiók színvonalára azonban hazánk törvényhozása csak az 1836-, 1840- és 1844-ik években hozott magánjogi törvényekkel emelkedett. — 1848-ban hozott törvényekkel pedig megnyitotta az utat, melyen — ha a közbejött események nem gátolnak — az újabbkori jogelvekre alapult államokkal egy sorba juthattunk volna.

Ámde, habár igaz is az, hogy törvényeink mindenkor voltak és vannak jelenleg is: másrésről az is igaz, hogy a jobbagység felszabadítása, az ösiség eltörlése, a társadalomban létezett osztályfalak ledőlése, a gőzerő használatával meggyorsult közforgalom, a nemzetgazdaság kifejlése, a tulajdonjognak a telekkönyvek általi megszilárdítása, az osztrák-törvények hazánkban több éves használata, a műveltség kifejlése, a jogfogalmak emelkedettsége és számtalan más okok oly viszonyokat teremtettek, melyeket a törvényhozásnak nem lehet tovább figyelembe nem vennie.

Jogbölcselemi szempontból igaz az is, hogy a körül-

mények ugyanazok soha nem maradván, a törvényeknek is változniok kell, mert minden intézmény elveszti értelmét s jogosságát — mondja A hrens — mihelyt a viszonyok, melyek azt életbe léptették, megváltoznak.

Igaznak ismerjük azt is, hogy a tetteges élet még nem oly tökéletes, mint azt az ész gondolhatja: igaznak állítjuk, hogy az emberi élet kifejlésében új érdekek nyilvánulnak: illő tehát, hogy a fennálló társasviszonyok tágasbuljanak, s következőleg a jog intézményeinek — hogy az újabb szüségeknek s társasviszonyoknak megfeleljenek — módosulniok s fejlődniök kell.

Elismerjük, hogy magánjogi törvényeink nem elegendők már a mai szükségnek, és sok tekintetben össze nem egyeztethetők a kifejlett társasviszonyokkal és megváltozott jogfogalmakkal.

De azért nem ismerjük el, hogy minden eddigi magánjogi törvényeink félrevetendők lennének: nem ismerjük el pedig azért, mert meg vagyunk győződve, *hogy a jelen élet mindig a multon és azon erkölcsökön alapszik, melyeket a nemzedékek egymástól öröklének, s melyek elvont elvek által el nem törölhetők.*

Hazánkon kívül Európában Angliának van a mienkhez hasonló törvénykönyve; de azért az ángol nemzet e törvénykönyvvel kezében vagyonos, tekintélyes és boldog néppé lőn, s még nem hallottuk, hogy törvényeit bármely nemzetével felcserélni óhajtaná.

Midőn mindezeket elismerjük: egyszersmind meg is vagyunk győződve, miszerint nem messze az idő, midőn törvényhozásunk — a fejedelem az országgyűléssel — nem elvont elveken alapuló, vagy másféle szokásokkal s erkölcsökkel bíró nemzetek számára készült kész törvénykönyvvel, hanem oly törvényekkel pótolandja az uralgó szükséglet, melyek eddigi törvényeinket és szokásainkat számba-

véve, mintegy közéletünkéből fakadandnak ki, szokásainkkal, családi és magánéletünkkel összhangozván.

E meggyőződés annál inkább int minket arra, hogy ne csak ragaszkodjunk törvényeinkhez, hanem azokat szorgalmasan tanulmányozzuk is.

Hazai törvényeinkhez ragaszkodásunk azonban nem zárja ki, hogy más polgárisult nemzetek törvénykönyveit is tanulmányunk tárgyává tegyük; sőt erre bennünket nem csak a tudományos szempont int, hanem azon társas kötelesség is felhív, melylyel egyéb nemzetekhez csatoltatunk. — Különösen az osztrák-törvények tanulmányozására nem csak az osztrák-birodalmi tartományokkal egy urlkodó alatti szoros egybeköttetésünk, nem csak e törvények újabb időből merített jogeszméi szólnak és sürgetnek, hanem azon fontos körülmény, miszerint e törvények hazánkban több évig érvényben állván, itt oly jogállapotot és jogviszonyokat teremtettek, melyeket többé megváltoztatni nem lehet és nem szabad.

Szabadjon különösen a tisztelt ifjuság figyelmébe ajánlanom összes törvényeink szorgalmas tanulását, mert csak az szeretheti öntudatosan hazáját, ki ennek törvényeit s alkotmányát ismeri; csak az védheti sikerrel a haza jogait, ki törvényeiben jártas.

Ki hazánk történelmét ismeri: tudhatja, hogy a protestáns ifjuság a haza törvényei ismeretében, ezek tisztelése, fejlesztése, és ha kellett, védelmében, sohasem volt az utolsó.

Ki a jövőbe egy pillantást vet: láthatja, hogy az új viszonyok közt a haza további létezése alapja igen nagyban az ifjuság hazaszeretete-, erkölcsössége-, tudományos készüllete-, munkássága- és szorgalmától függ.

Ragaszkodjunk kegyeletes tisztelettel törvényeinkhez; de tanuljuk szorgalmasan más nemzetek törvényeit is, és

ekép szerzendő tapasztalatokkal fejlesztjük a magunkét, s magasra törekvő lélekkel haladjunk az emberi tökéletesedés pályáján! — Jelszavunk legyen: előre!

Bevégezvén rövid értekezésemet, nem hagyhatom el addig e helyet, míg a dunántúli helvéthitvallású főtisztelendő egyházkerület bennem helyezett bizalmát meg nem köszönöm. — A bizalom becses *kincs*, melyet, ha egyszer elvesztünk, nehezen találunk meg másodszor. — A bizalom értékes *gyöngy*, mely az emberi sziv fenekén honol. — A bizalom drága *virág*, mely az emberi érzelmek termékeny földében a kebelben önmagától terem, de a bizalmatlanság szellője fuvalmára azonnal elhervad. — Igyekvendem e becses kincset el nem veszteni, ez értékes gyöngyöt a szivekben megőrizni, e drága virágot a keblekben buján tenyészővé tenni, s a bizalmatlanság szellője fuvalmától megvédeni.

Nem léphetek le innen addig, míg egyházkerületünk jelenlevő képviselőinek — nagytekintetű főtanodai főgondnok, és egyházkerületi főtisztelendő főjegyző urnak mély tiszteletemet ki nem jelentem.

Különösen fogadd üdvözetemet főiskolánk fáradhatlan *főgondnoka!* kinek világi pályádon is szilárd etveidért s a haza ügyeiben tett többszörös fáradalmidért a közvélemény rég homlokodra tüzé az elismerés babérát! Ismeretesek előttem egyházi ügyeink terén is véghezvitt nemes tetteid; az egyházi ügyekhez lágymeleg ragaszkodás e napjaiban, a materialismus és önzés felé hajló e korszakban te utódaúl tüntél fel előttem azon dicső ősöknek, kik a haza és egyház iránti kötélyeiket mindenkor ildomosan tudák összekapcsolni és együtt teljesíteni. — Végy engem is gondnokságod alá, és segíts a rámbizottak teljesítésében!

Üdvözöllek igen tisztelt *tandri kar!* s kérlek, fogadj nemes kebeledbe! Egy a balsors és csapások iskolájában, de a becsület zászlója alatt, felnőtt embertárs esd körötökbe léphetni, ki nem bir azon fényes lelki tulajdonokkal és gazdag tudományos készütséggel, melynek ti birtokában vagytok; de bir akarattal a jóra, hogy tehetségéhez képest veletek közreműködjék a szellemi világosság terjesztésében, s napszámosként téglát hordjon a földi bölcsesség temploma még be nem végzett épületéhez. — Ajándékozatok meg bizalmatokkal, segítetek tanácsaitokkal, s fogadjatok baráti körötökbe!

Fogadj főtanodai tisztelt *ifjuság*, te is nemes tettekre hajlamokban gazdag kebeledbe! — Egy barátotok jött hozzátok, hogy elöttetek fáklját vive, titeket Themis templomába vezessen. — Jól tudom, hogy feladatom nehéz; de könnyíteni fogja azt a ti jó akaratotok s a tudományokra fordítandó szorgalmatok. — Ismeretes előttem, miszerint e főtanoda növendékei a hitrokon többi főtanodák növendékei közt régibb időben is kiváló tiszteletben részesültek; azon sok derék tudományos hazafi, kik e főtanodából nyert lelki kincsesel léptek az élet küzdterére, mind a multban. mind a jelenben, mind megannyi élő bizonyítványai annak, hogy e főtanoda valamint egyházunkat illetőleg egy természetben gazdag nagy kert volt: úgy nemzeti nyelvünket tekintve egy hatalmas sziklavár vala, mely azt a határon — távol az ország szivétől — a semmisüléstől megvédette. — E főtanoda századokon át országunk felsőrészében a vallás és nemzetiség világítótornya vala, melyről a hit elvei s nemzeti tudományos fejlődésünk világító sugarai meszsze tündököltek. —

Tisztelt ifjuság! a ti romlatlan kebletek egy gazdag bánya, melybe a haza. egyház és nemzetiség drága kincsei rejtvék; őriztétek jól e kincseket kebletekben; a haza és

egyház szemei rátok függesztvék, s felvirulását töletek várja. —

Ámde, hogy e nagy feladatotoknak megfelelhessetek : szükség, hogy a jó akarattal kitűrő lelket, folytonos munkásságot, mocsoktalan erkölcsösséget, és fáradhatlan szorgalmat párosítsatok! — Tökéletesítsétek magatokat a tudomány minden ágaiban, s emelkedjete szellemi magasságra; mert bár a jelenkorban az anyagiság tulsúlyra iparkodik is vergődni a szellem fölött: e célját soha el nem éri, s elvégre is a szellem az anyagot legyőzendi. — Fogadjatok barátotokul; mert én a tudományt szomjazóknak, a szorgalmasak- és erkölcsösöknek barátuk: az ellenkczőknek ellenük akarok lenni; a tökéletesedésre törekvés pályáján fogadjatok utitársul, s ajándékozzatok meg az előttem legbecsesb kincsekkel, a szeretet és bizalom drága gyémántjaival!

Fogadj kebeledbe százados főtanoda! mely hazánk- és egyházunknak annyi jeles polgárt neveltél! — Légy tovább is sziklavár, s védj a vallást, törvényt és nemzetiséget! Állj még fenn évszázadokig, s légy folyam, melyen a tengerbe — a nép nagy tömegébe — tudomány, felvilágosodás és műveltség folydogáljon!

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

... a ...

